

Джон Герсі

ХІРОСІМА

Переклад з англійської
Юлії Семенюк

Львів 2022

УДК 821.111(73)'06-31

Г39

Джон Герсі. Хіросіма / перекл. з англ. Ю. Семенюк. — Львів : Човен, 2022. — 208 с.

ISBN 978-617-95188-3-6

6 серпня 1945 року вперше в історії людства застосовано ядерну зброю: американський бомбардувальник скинув атомну бомбу на японське місто Хіросіму. Понад 100 тисяч людей загинули, сотні тисяч отримали поранення та променеви хворобу. Рік по тому журнал The New Yorker присвятив окремий номер репортажу Джона Герсі, який зафіксував, що сталося з шістьма японцями, які вижили під час і після вибуху.

У 1985 році Герсі написав новий текст, який став п'ятим розділом книжки: він докладно розповів, як склалася доля шести головних героїв книги.

«Хіросіма» Джона Герсі — класика художнього репортажу та взірць американської журналістики XX століття.

Книга-репортаж, продажі якої у світі — понад 3 млн екземплярів, вийшла друком українською у співпраці видавництва «Човен» та Лабораторії журналістики суспільного інтересу.

Перекладено за виданням: Hersey, John. Hiroshima. Reprint. Originally published: New York: A. A. Knopf, 1985. ISBN 0-679-72103-7 (pbk.)

Фото на обкладинці: Годинник, що зупинився о 8:15, знайдений серед уламків у Хіросімі (Японія), після вибуху атомної бомби під час Другої світової війни. Джерело: Alamy Stock Photo

© The Knopf Doubleday Group,
a division of Penguin Random House LLC, 1985
© by John Hersey, 1985
© Наталя Гуменюк, передмова, 2022
© Юлія Семенюк, переклад, 2022
© Оксана Васьків, дизайн обкладинки, 2022
© Видавництво «Човен», 2022

ЗМІСТ

Наталя Гуменюк.
Історія людства в історії людини.

Передмова

5

Розділ 1

Безшумний спалах

15

Розділ 2

Вогонь

35

Розділ 3

Деталі з'ясовують

66

Розділ 4

Просо та маруна

96

Розділ 5

Плоди

128

Історія людства в історії людини

Перший американський президент відвідав меморіал у Хіросімі лише через 71 рік після трагедії — 2016-го. Це був Барак Обама. До цього доклав зусиль чинний прем'єр-міністр Японії Фуміо Кісіда — він родом із Хіросіми. На той час обіймав посаду міністра закордонних справ Японії.

У Хіросімі вперше в історії людства 6 серпня 1945 року було застосовано ядерну зброю. За одну мить від удару американської бомби «Малятко» (*Little Boy*) загинуло 80 000 людей, ще 60 000 померли згодом. Сотні тисяч були поранені й занедажували на променеву хворобу. У місті на час війни жило 250 000 людей.

Уже після того, коли можна було хай і частково зрозуміти масштаби ураження і те, як діє заряд, 9 серпня США скинули ще одну ядерну бомбу «Товстун» (*Fat Man*) на Наґасакі, миттєво позбавивши життя 60 000 людей.

Переможена союзниками Японія здалась. Імператор Хірохіто оголосив про капітуляцію, а Сполучені Штати отримали контроль над країною.

«Сімдесят один рік тому яскравого безхмарного ранку смерть впала з неба і світ змінився. Спалах світла і стіна вогню знищили місто та показали те, що людство спроможне знищити себе. Чому ми приїхали до цього місця, до Хіросіми? Ми тут, щоб усвідомити жажіття сили, яку застосували не так уже й давно; щоб вшанувати мертвих — 100 000 японських чоловіків, жінок, дітей, тисячі корейців і американців, які були тоді тут полоненими», — сказав глава держави, яка цю бомбу створила. Попередник Обама, американський президент Гаррі Трумен, ухвалив рішення про ядерні удари по Японії, «щоб зупинити її спроможність вести війну», і, як розповідав його онук 2015 року, ніколи не пошкодувати про своє рішення.

Року 2016 Барак Обама говорив про шлях, який пройшло людство, і те, що, попри всі досягнення в мистецтві чи науці за тисячоліття розвитку, війна пробуджує в людині ті самі інстинкти, які панували за часів первісного ладу. Тоді як Хіросіма й Нагасакі мають стати не кінцем, а початком морального пробудження.

Я читала репортаж Джона Герсі «Хіросіма» до повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, працюючи над питаннями історичного примирення та відповідальності за злочини, тому звернула увагу саме на цей контекст — відносини ворогів, а тепер союзників.

Досліджуючи інші тексти, що порівнювали те, як японське та німецьке суспільства спокутують власну провину, ставало зрозуміло, що американ-

ські ядерні удари деякі японці використовували як привід замовчувати злочини японської армії, зокрема масові зґвалтування і різанину Нанкіні. У 1937 році японські солдати вкрай жорстоко вбили від 200 000 до 300 000 китайців. Про атаку на військову базу США Перл-Гарбор навіть не йшлося.

У Японії, що під пильним оком Вашингтона вибудовувала демократію, спершу просто цензура, а згодом самоцензура упродовж десятиліть забороняла згадувати, що у промисловому Наґасакі були розміщені суднобудівні, збройні і сталеливарні заводи, як-от Mitsubishi. Раптом це могли б сприйняти як виправдання дій США.

Але жителі Хіросіми та Наґасакі — однозначні жертви Другої світової війни. Питання провини й відповідальності видаються вторинними, коли в репортажі Джона Герсі читаєш про те, що відбувається з тілом людини, яке уражене променевою хворобою, коли згорає шкіра; про те, як це стати свідком миттєвих смертей і йти згарищем, на яке перетворилося місто, розшукуючи рідних серед завалів тіл.

І через 75 років текст Герсі є прикладом кінематографічного викладу, коли кожна деталь немов на екрані, ба більше, коли дивишся на ядерний вибух очима свідків.

Одразу після ядерного удару влада США забороняла згадувати про застосування ядерної зброї, але американські журналісти проривалися через воєнну цензуру.

Журналіст The New Yorker Джон Герсі — громадянин країни-переможниці, відповідальної за удар,

поїхав до Японії навесні 1946 року. Упродовж кількох тижнів він спілкувався з експертами, але насамперед з тими, хто вижив після бомбардування. У японській мові є окреме слово на їхнє означення «хібакуся» (хібакуші). Зрештою обрав для репортажу історії шістьох людей: двох лікарів, двох жінок та двох священнослужителів. Автор пояснив, що прагнув розповісти історію людей, а не будівель.

Спершу репортаж поділили на чотири частини, але засновник журналу Гарольд Рос вирішив, що лише повністю цей журналістський твір має максимальний вплив. На обкладинці того номера The New Yorker були зображені парк, пляж, люди, які засмагають, катаються на велосипедах, ловлять рибу, танцюють та сміються. Потім тижневик анонсував концерти й вистави. А далі вперше в історії цілий журнал, що вийшов 31 серпня 1946 року, містив один репортаж завдовжки 31 000 слів. Наклад одразу ж розкупили. Альберт Айнштайн намагався придбати тисячу копій, щоб розіслати колегам, але йому довелося робити їх самому. Світову наукову спільноту ядерна бомба шокувала.

Загальний наклад журналу становив понад три мільйони. Репортаж «Хіросіма» — тепер його вважають найкращим прикладом американської журналістики XX століття — був надрукований як книга. Герсі підтримував зв'язок зі своїми героями, а через сорок років написав статтю «Хіросіма: наслідки», де розповів історії своїх співрозмовників. (У цій книжці це п'ятий розділ.)

Останніми роками для українців згадки про Хіросіму виринали не в контексті Другої світової чи дискусій про скорочення ядерних арсеналів, а Чорнобильської катастрофи.

«Хіросіма» — це щось, пов'язане з радіацією, ядерним вибухом, але без усвідомлення, а що саме пережила Японія як країна, яка так програла у війні.

«Навіщо боятися ядерної зброї, ми ж просто всі помremo?» — ніби напівжартома сказала колега, коли ми тепер говоримо про загрозу ядерного удару з боку Росії. Я зупиняю її, щоб сказати — як стверджує праця Герсі, — ядерна зброя — це не лише миттєва смерть, але й пекельні муки для тисяч інших — відчуття тіла, що палає. Хібакуся роками відчували наслідки.

Мене ж «Хіросіма» вразила ще й тим, що її герої викликають безсумнівне співчуття. Те, що вони були по неправильний бік історії, не засуджували, або ж просто не встигли засудити дії власної влади під час Другої світової, — немає значення.

Ядерна зброя — мов стихійне лихо, наскільки нелюдським є ефект цього наукового винаходу. Беззахисність людини перед нею, неунікненність загибелі, як і смерть як така зрівнює нас усіх.

У цій передмові до «Хіросіми» я найменше волю теоретизувати, чи може російська влада застосувати ядерну зброю, чи справедливо Захід так боїться ядерної війни.

Фіналізуючи цей текст, натрапила на свіжу обкладинку британського журналу The Economist «Нова ядерна ера» та текст про те, «чому війна

в Україні робить ядерне протистояння більш ймовірним».

Не дуже доречні й розмови про різницю між стратегічною чи тактичною ядерною зброєю. Бо ці поняття характеризують не різновиди боеголовок, а різні завдання, які вони вирішують. Мета стратегічної — закінчити війну, як у випадку з Хіросімою та Нагасакі. Тактичну використовують для перемоги в тій чи іншій битві. Складно говорити про те, якої шкоди може завдати ядерна бомба, адже, попри весь науковий прогрес, цей процес неконтрольований. Ми не маємо достатньо прикладів її використання.

Попри те, що відмінні й контексти, у яких ми обговорюємо можливість застосування ядерної зброї — як-от недоречність порівняння Карибської кризи 1962-го, коли людство було на межі ядерного протистояння супердержав США та СРСР, та загарбницької, імперської війни сучасної Росії проти колишньої колонії, що справедливо чинить опір, — сам принцип дії ядерної зброї не змінився, тільки та стала потужнішою. Репортаж Герсі може хіба що натякнути, яким може бути мінімальний вплив.

Автор неодноразово повертався до своїх героїв упродовж їхнього життя, тому ми можемо простежити й за тим, а що є за формулюванням «непоправна шкода», коли наслідки поранень, соціальний тиск кардинально змінили життя героїв.

Цей репортаж десятиліттями надихав журналістів різних поколінь і країн. Американська письменниця, воєнна кореспондентка Джанін ді Джо-

вані, з якою моя організація, Лабораторія журналістики суспільного інтересу, працює над проектом документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності під час російської агресії в Україні, у своїх книзі *«Ранок, коли вони прийшли за мною. Репортажі з Сирії»* згадала, що саме «Хіросіма» надихнула її подругу Марі Колвін стати воєнною кореспонденткою. На жаль, вона загинула в Сирії 2012 року під час бомбардувань Хомса.

Українцям 2022-го не потрібно натхнення чи поштовху, щоб висвітлювати конфлікти. Війна як така перетворила ціле покоління українських журналістів на воєнних кореспондентів. Я ж сподіваюся, цей твір, який досі надзвичайно цінний, стане дороговказом для нього. І річ не в масштабі події, а в тій уважності до людей, яка відчувається в кожному слові, рядку.

«Хіросіма» — це про те, як можливо розказати історію людства, розповідаючи історію окремої людини.

Наталя Гуменюк,

журналістка-міжнародниця, репортажистка, документалістка;

співзасновниця й очільниця Лабораторії журналістики суспільного інтересу